

koliko podrobneje spregovorili o antifašizmu, narodno-obrambni organizaciji TIGR in Borba ter vsaj omenili prvi in drugi tržaški proces, kopske zapore itd.

Temeljno v tem kontekstu torej ostaja vprašanje, ali je res šele eksodus povojnega časa popolnoma spremenil multikulturno, multijezikovno in multietnično podobo Istre, potem ko se je že Mussolinijev fašizem v Istri oziroma na območju Julijske krajine odločil za »etnično bonifikacijo« in uvajal genocidno politiko, ki naj bi v eni generaciji povsem spremenila etnični značaj pokrajine, kjer je živelo več kot pol milijona pripadnikov slovenske in hrvaške manjšine. Položaj italijanskega življa z ohranjeno dominantno pozicijo pred I. svetovno vojno oziroma razpadom Avstro-Ogrske pač ni v ničemer primerljiv s položajem slovanskega življa, v kakršnem se je znašel po dvajsetih letih fašistične vladavine.

Seveda iz takega položaja izvira veliko tistega, kar sta temu območju oziroma njegovemu prebivalstvu (do) prinesla oba totalitarna sistema; najprej fašistični, ki se je v Istri ohranil tudi po kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 in je ostajal zvest nacistični Nemčiji do njene propada leta 1945, in seveda povojni komunistični sistem, ki ga je vzpostavila vojaška uprava jugoslovanske armade (VUJA) v letih od 1945 do 1947 oziroma do podpisa Londonskega memoranduma leta 1954 na območju cone B STO. Gledanja na to, komu pripada »izvirni greh« za povojno dogajanje in politični razplet v Istri, so očitno na eni in drugi strani še vedno dokaj različna.

V raziskavah o zgodovinski kontinuiteti in posameznih, zlasti novjših obdobjih istrske zgodovine, bi se bilo torej treba izogibati stereotipom in tendencioznim interpretacijam zgodovinskih virov. Ne glede na dejstvo, da se kolektivni zgodovinski spomin – zlasti na nekatere prelomne in travmatične dogodke polpreteklega dobe, kakršnega predstavlja npr. eksodus istrskega prebivalstva – sčasoma spreminja, ne bi smeli zapadati čustvom in politični propagandi, pač pa ostajati na realnih, objektivnih tleh zgodovinskih raziskav in dejstev, pri tem pa tudi ne pozabiti na eno temeljnih substanc istrske identitete: to je na njeno zgodovinsko konstanto sobivanja in sožitja.

Ko govorimo o zgodovini Istre, se je treba, kot v uvodu v svojo »Kratko zgodovino Istre« (Koper, 2008) navaja njen avtor dr. D. Darovec, ozreti hkrati tudi na zgodovinopisne teorije o regionalni oziroma regionalnih zgodovinah, pa ne le zato, da bi nedvoumno ugotovili, da gre pri tej tematiki za obravnavo zgodovine določene regije, temveč da se na eni strani zavemo pomena mozaikov regionalnih zgodovinskih dogodkov in procesov, po drugi strani pa predvsem metodoloških izhodišč, ki so bila potrebna za vzpostavitev t. i. koncepta regionalnih zgodovinskih. Čeprav je v tem pogledu treba imeti pred očmi Braudelov izrek, da »pokrajina ni referenčni okvir raziskovanja, temveč je referenčni okvir raziskovanja lahko le problem«, moramo ugotoviti, da so tudi k tem

premikom na področju kulturne zgodovine precej pripomogle prav regionalne študije.

Mednje vsekakor sodi tudi Priročnik regionalne zgodovine Istre z naslovom »Istra skozi čas«, s katerim so si avtorji, kot je razvidno iz spremne besede, naprtili težko in zahtevno nalogo, da naj bi to delo predstavljalo objektivno, znanstveno in nepristransko zgodovino Istre in njenega prebivalstva. Ne glede na morebitne pomanjkljivosti in subjektivne sodbe nedvomno predstavlja dragocen doprinos v zakladnico istrske zgodovine, kakršnega tudi sicer s svojo bogato in razvejano založniško-publicistično dejavnostjo (tudi za prostor slovenske Istre) predstavlja Središče za zgodovinske raziskave v Rovinju.

Obsežna in bogata publicistična dejavnost obeh istrskih raziskovalno-znanstvenih središč, tako v Rovinju kot v Kopru, s svojo znanstveno periodiko, pa tudi s posameznimi monografskimi edicijami, kakršna sta »Istra skozi čas« in že omenjena »Kratka zgodovina Istre« dr. D. Darovca, torej v veliki meri uspešno zapolnjujeta vrzeli, ki so bile vse dotlej prisotne na tem področju, s tem pa vsaka na svoj način tako strokovni kot laični javnosti predstavljata rezultate raziskav o prelomnih obdobjih in značilnostih bližnje in daljne istrske preteklosti.

Žal je pri tem avtorjem in snovalcem zajetnega, preglednega in bogato ilustriranega *Priročnika regionalne zgodovine Istre* ušla pomembna sestavina tovrstnega dela, namreč skrb za korekten in strokoven prevod v slovenski jezik, ki bi na mnogih mestih potreboval dodatno lekturo in uporabo sicer že uveljavljene slovenske historične terminologije.

Salvator Žitko

Marija Pirjevec: TRŽAŠKI KNJIŽEVNI RAZGLEDI.
Trst, Mladika, 2011, 320 str.

Ob koncu leta 2011 je na knjižnih policah raziskovalcev, profesorjev, študentov, pa tudi ljubiteljev slovenske besede zagledala luč zajetna zbirka študij, esejev in zapisov, ki so nastali v daljšem časovnem obdobju izpod peresa prof. Marije Pirjevec, ene najbolj prodornih poznavalk in proučevalk slovenske pisane besede, še posebej na zahodnem robu slovenskega etničnega ozemlja. Knjiga, ki je izšla ob avtoričini sedemdesetletnici, ni bila zamišljena kot antologija ali popoln pregled slovenskega literarnega ustvarjanja v Italiji, pač pa kot izbor esejev, ki z različnih zornih kotov obravnavajo več družbeno-zgodovinskih obdobjih kakor tudi raznoliko paleto literarnih ustvarjalcev; skupni imenovalec vsem člankom pa je večkulturno in večjezično tržaško mesto, s katerim so bili izbrani avtorji tako ali drugače povezani, kakor tudi stik in po-

vezanost s prevladujočo italijansko »kulturno sfero, ki se največkrat ni izkazovala v svoji velikodušnosti, prej nasprotno«, kakor piše dr. Igor Škamperle v svoji spremni besedi k monografiji.

Knjiga je razdeljena na 4 razdelke, ki predstavljajo štiri različna področja raziskovanja in poglobljanja Marije Pirjevec, dolgoletne profesorice slovenskega jezika in literature, najprej na Filozofski fakulteti v Trstu, nato pa še na Visoki šoli modernih jezikov za tolmače in prevajalce. Prvi razdelek je skoraj popolnoma posvečen analizi življenja in dela posameznih tržaških ustvarjalcev, kot sta pisatelja Alojz Rebula in Boris Pahor, pesnika Ljubka Šorli in Bruna Marija Pertot, pesnika Igor Gruden in Srečko Kosovel. Iz tega dela bi še posebej izpostavila zanimivo analizo pogleda treh slovenskih ustvarjalcev (Srečka Kosovela, Borisa Pahorja in Alojza Rebule) na dogodek, ki je v marsičem zaznamoval slovensko narodno skupnost v Italiji, in sicer požig Narodnega doma 13. julija 1920. leta: vsi trije ustvarjalci obeležijo dogodek v svojih delih, a na zelo različne načine in z različnih zornih kotov, kar daje tej analizi še poseben pečat izvirnosti in originalnosti. Razdelek smiselno zaključuje članek o periodizaciji slovenske književnosti na Tržaškem, v katerem avtorica poskuša določiti kriterije za porazdelitev slovenskega ustvarjanja v štiri faze, ki

jih poimenuje s predliterarno, narodnoprebudno fazo, umetniško zrelo fazo tržaške književnosti primorskih piscev v emigraciji ter razvito, na domačih tleh nastalo književnostjo po drugi svetovni vojni. Ob koncu tega zapisa avtorica utemeljuje, da »razdalje med 'zamejsko' in 'matično' književnostjo nikoli niso bile in niso tako velike, da bi se resnično oddaljili od skupnih osnov. Pojem 'zamejska literatura' je zato že dolgo neutemeljen in odveč«.

V drugem razdelku se raziskovalka ukvarja s tematiko, ki postaja v literarnih vedah vedno bolj zanimiva in vredna posebne pozornosti in občutljivosti, in sicer z narečno poezijo, ki jo raziskuje na podlagi poezij Marije Mijot od Svetega Ivana pri Trstu, Silvane Paletti iz doline Rezije ter Benečanoma Giorgiu Qualizzi in Renatu Quaglii. Tako kot sama Pirjevčeve ugotavlja, postaja »dialektalna poezija v novejšem času ena pomembnejših tem sodobne evropske literarne vede, hkrati s porastom narečne poezije in njenih funkcij«. Narečna poezija se dejansko zelo hitro širi po vsej Evropi skupaj z uveljavljanjem posameznih lokalnih značilnosti neke skupnosti, naroda, okolja in s tem tudi širi izrazne zmožnosti narečja, ki je nenazadnje tisto najbolj intimno človekovo jezikovno izrazno sredstvo. V razpravi so med drugim naštetih številni fenomeni narečnega pesnjenja, ki se je od šestdesetih let dalje zelo razširilo tudi na zahodnem robu slovenskega ozemlja. Raziskovalka se posebej zaustavi ob slovenski besedi pesnice izpod Kanina, Silvane Paletti, pri kateri življenje »vsemu obupnemu navkljub ohranja svoj globlji smisel in pomen«, ki ga pesnica najde v vsem lepem, kar jo obdaja, v naravi, v lepoti poezije, v vrednotah življenja. Nekoliko bolj svetovljanski in v svet razgledan pa je beneški pesnik Renato Qualizza, ki pa je znal univerzalno izraznost preliti tudi v narečno govorico, kar daje njegovemu delu še poseben pomen.

Razpetost med domačijstvom in svetovljanstvom pa je verjetno ena najbolj pogostih literarnih toposov vseh slovenskih ustvarjalcev, ki se kot pripadniki majhnega evropskega naroda najverjetneje čutijo razpeti med domačo zemljo – 'rodno grudo' in pa priložnostmi in univerzalnostjo, ki jo ponuja današnja globalizirana družba. Tematika se smiselno prevesi nato v tretji razdelek, ki obravnava ravno kulturne stike med ljubljanskimi in italijanskimi akademijami. Eseji prinašajo celo vrsto ugotovitev o še premalo poznanih in raziskanih odnosih, ki so se pletli med slovenskim in italijanskim narodom že od 17. stoletja dalje; v dobi baroka se slovenska literarna ustvarjalnost sicer še ni razvila, so pa obstajali posamezni intelektualci, ki so s svojim »kozmpolitizmom, večjezičnostjo ter s svojo kulturno, predvsem znanstveno dejavnostjo pripravili tla za uveljavitev razsvetljske miselnosti, ki je v drugi polovici 18. stoletja privedla do razcveta slovenske književnosti in znanosti«. Razdelek se nadaljuje z obravnavo romantičnega obdobja preporeda narodov, Prešerna in Mazzinija ter Prešernovih prevodov v italijanščino.

Marija Pirjevec

Tržaški književni razgledi

Četrty razdelek je posvečen nekaterim zbranim mišlim o Kosovelovih integralih v italijanščini ter izčrpnemu in bogatemu opisu literarnozgodovinskega dela profesorice Lojzke Bratuž. Monografijo zaokroženo zaključuje intervju, ki ga je Pirjevčeva opravila s Prešernovim nagrajencem Miroslavom Košuto, saj se pesnik dotika marsikaterih tem, ki jih raziskovalka obravnava v knjigi, predvsem pa njegovega odnosa do tržaškega mesta, za katerega pravi, da je tudi naše mesto, tako kot je mesto vseh naštetih in tudi drugih avtorjev, ki so v monografiji poglobljeno analizirani.

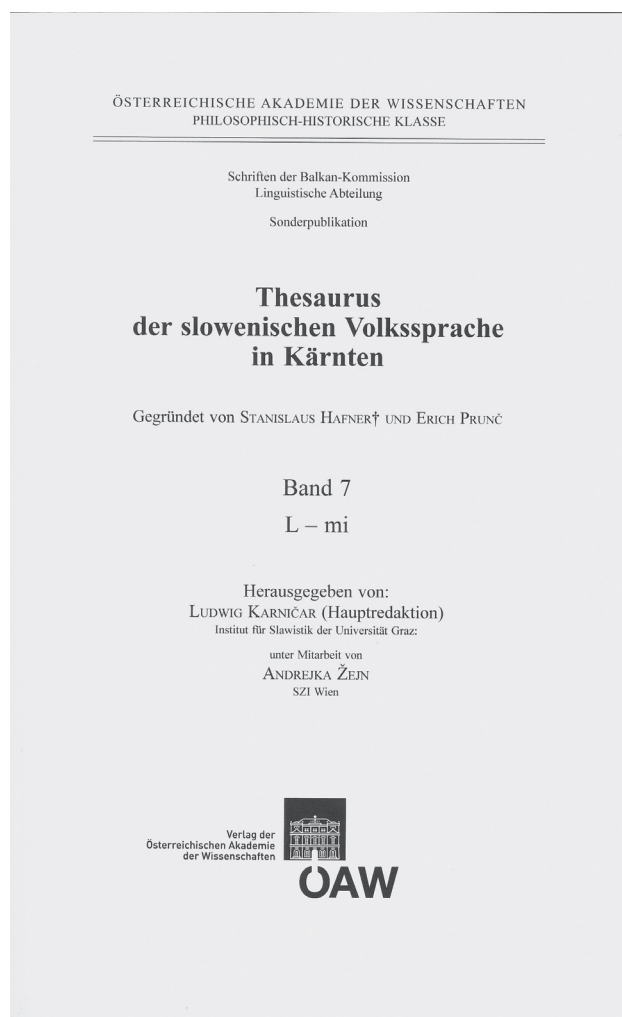
Jadranka Cergol

TEZAVER SLOVENSKEGA LJUDSKEGA JEZIKA NA KOROŠKEM, 7. zvezek (črke L – mi).

Dunaj, Avstrijska akademija znanosti, 2012, 226 str.

Na Dunaju je letos izšel sedmi zvezek *Tezavra*, mednarodno uveljavljenega pripomočka v slovanski primerjalni dialektologiji, etimologiji in onomastiki ter edine dvojezične (slovensko-nemške) konkordance v slovanskem narečjeslovju. Urednik je Ludvik Karničar, glavna sodelavka pa Andrejka Žejn, ki je bila tri leta zaposlena pri graškem dolgoročnem leksikalnem projektu Avstrijske akademije znanosti, ki ga je v razmerju 50 : 50 sofinanciral ZRC SAZU in tako omogočil, da sta lahko redularno izšla dva zvezka s petimi priloženimi jezikovno-geografskimi kartami o poteku diatopičnih sinonimov za krompir, koruzo, košnjo, kositi in gozd. Vemo, kako močno so ogroženi jeziki manjšinskih narodov, še posebej slovenski avtohtoni govori Roža, Podjune in Zilje na Koroškem. Zaradi periferne lege so zanje značilni arhaizmi na glasoslovni in leksikalni ravni, po drugi strani pa so zaradi več kot tisočletnega sobivanja z nemščino zanimivi tudi iz sociolingvističnih razlogov.

Cilj *tezavra* je objaviti celotno, pred dobrimi 30 leti ekscerpirano slovensko narečno gradivo na Koroškem (gre za več kot 100 znanstvenih člankov, slovenističnih in etnoloških prispevkov, za diplomske naloge in disertacije od leta 1842 pa do leta 1980, skratka od Urbana Jarnika do Herte Lausegger). Zbranih je več kot pol milijona listkov, na katerih so podatki iz omrežja 220 informacijskih točk ziljskega, rožanskega, podjunskega in obirskega narečja, na voljo pa je tudi arhiv s 600 urami posnetkov. Zasnovan je bil kot dvojezičen in sociolingvistično usmerjen narečni slovar z zaključenim korpusom, medtem ko so po drugi strani posamezne besede kot sopomenke, izpeljanke in frazemi označeni z zvezdico, kar pomeni, da so bile dodane na osnovi lastne kompetence, arhiva in preverjanja na terenu. Zato *Tezaver* nudi tudi vpogled v aktualno jezikovno stanje koroških slovenskih govorov, ki je žal zelo zaskrbljujoče.

Vsa čast gre Avstrijski akademiji znanosti, ki je doslej podpirala to pomembno in nadvse dragoceno leksikografsko delo. Nujno potrebno bi bilo, da bi raziskovalka Andrejka Žejn, ki obenem pripravlja jezikovno-geografsko disertacijo o poteku izoleks na avstrijskem Koroškem na osnovi gradiva Inštituta za slavistiko v Gradcu, kartografiranje pa poteka v sodelovanju z geografskim inštitutom Antona Melika na barvni računalniški karti, dobila redno zaposlitev pri projektu, kajti v nasprotnem primeru ni nobene možnosti, da bi delo zagledalo črko Ž. Doslej je namreč sodelovalo pri projektu ducat honorarno zaposlenih sodelavk, a so zaradi večje socialne varnosti bile prisiljene, da so si po letu dni poiskale varnejše delovno mesto. Upati je, da bo životarjenja konec in da bo uvidenost znanstvenih ustanov še trajala. Na terenu se mudi zaradi zanesljivih informantov, po drugi strani pa nadaljnjih kadrovske sprememb *Tezaver* ne bi preživel več.

Rada Cossutta